

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

БЮЛЕТЕНЬ

Національного університету цивільного захисту України

Присвячений 95-річчю заснування закладу

Харків 2023

Рекомендовано до друку методичною
радою НУЦЗ України
(протокол від 16.11.2023 № 3)

Бюлетень Національного університету цивільного захисту України.
Присвячений 95-річчю заснування закладу. — Х.: НУЦЗУ, 2023. — 160 с.

Редакційна колегія: Ключка Ю. П. д-р техн. наук, с.н.с.
Морозов А. І. канд. техн. наук, доцент
Назаров О. О. канд. психол. наук, професор
Уваров Ю. В., канд. техн. наук, доцент
Стельмах О. А., канд. техн. наук, доцент

**Відповідальний
за випуск
Редактор** Зимогляд Л.Г.
(057) 707-34-53
Хорошилова К. В.

Толкунов І.О.

Активізація пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти з освітньої програми «Інженерне забезпечення саперних, піротехнічних та вибухових робіт»..... 139

Уваров Ю.В., Морозов А.І.

Акредитація освітніх програм у НУЦЗ України: результати, досвід, шляхи вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти..... 147

Шароватова О.П., Артем'єв С.Р.

Особливості впровадження та реалізації дуальної освіти в Національному університеті цивільного захисту України 155

Цимбал Б.М., кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки НУЦЗ України

Шароватова О.П., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки НУЦЗ України

Артем'єв С.Р., кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки НУЦЗ України

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Здобуття освіти – важливий та вагомий період у житті кожної людини.

Спосіб навчання, за яким теоретичний матеріал опановується в навчальному закладі з педагогічними працівниками, а практичне навчання проходить на виробництві, визначається як дуальна освіта.

Дуальна форма здобуття освіти передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації на основі відповідного договору [1].

У країнах, де застосовується дуальна система навчання (Німеччина, Австрія, Швейцарія), в середньому близько 40–50 % молоді одного року народження навчаються за дуальною системою. Наприклад, кожне з п'яти підприємств Німеччини здійснює навчання на виробництві. 2/3 здобувачів проходять навчання на середніх і великих підприємствах, більша половина з них залишаються там працювати. Щорічно підприємства Німеччини укладають понад 0,5 млн угод щодо освіти та інвестують у цю сферу понад 30 млрд євро. На сьогодні, зокрема, в Казахстані більше ста організацій технічної та професійної освіти, галузевих підприємств упроваджують елементи дуального навчання (в таких галузях, як сільське господарство, транспорт, металургія, машинобудування, нафтогазове й хімічне виробництво). Підприємствами надано 170,3 тис. робочих місць для практики, 5,1 тис. місць-замовлень на навчання та видаються стипендії здобувачам за рахунок їх коштів [2].

Метою дуальної освіти є реалізація студентоцентрованого підходу через орієнтацію на задоволення очікувань здобувачів освіти щодо успішної роботи за фахом, формування у них сучасних знань практичного характеру, умінь і навичок професійної діяльності та командної роботи на реальних робочих місцях і у виробничому середовищі, підвищення готовності, полегшення та пришвидшення переходу випускників зі сфери освіти до сфери трудової діяльності, а також підвищення загалом їхньої конкурентоспроможності на ринку праці.

Особливої актуальності реалізація дуальної форми здобуття освіти набуває в аспекті вирішення завдань швидкого повоєнного відновлення економіки України, задоволення попиту на висококваліфіковані кадри із затребуваними навичками, а також перспектив інтеграції України до Європейського Союзу. В ЄС же дуальна освіта є одним із драйверів цифрової та «зеленої» трансформації [3].

Відповідно до п. 6 Статті 49 Закону України «Про вищу освіту», дуальна форма здобуття вищої освіти – це спосіб здобуття освіти здобувачами денної форми, що передбачає навчання на робочому місці на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації обсягом 25–60 % загального обсягу освітньої програми на основі договору. Навчання на робочому місці передбачає виконання посадових обов'язків відповідно до трудового договору.

Дуальна освіта здійснюється на підставі договору між закладом вищої освіти та роботодавцем (підприємством, установою, організацією тощо), що передбачає:

- порядок працевлаштування здобувача вищої освіти та оплати його праці;
- обсяг та очікувані результати навчання здобувача вищої освіти на робочому місці;
- зобов'язання закладу вищої освіти та роботодавця в частині виконання здобувачем вищої освіти індивідуального навчального плану на робочому місці;
- порядок оцінювання результатів навчання, здобутих на робочому місці [4].

З огляду на світовий досвід, виходячи з потреб вітчизняного сьогодення і ураховуючи необхідність розбудови якісної системи вищої освіти, для впровадження та реалізації дуальної форми навчання в Національному університеті цивільного захисту України було розроблено відповідний механізм, який відбито у затвердженому Положенні про дуальну форму здобуття вищої освіти у Національному університеті цивільного захисту України (далі – Положення) [5].

Згідно із Положенням дуальна форма здобуття вищої освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання в НУЦЗ України з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для оволодіння програмними результатами, поглиблення практичних умінь і навичок та набуття певної кваліфікації.

Основними завданнями дуальної форми здобуття вищої освіти є:

- підвищення якості підготовки фахівців, які формують основу трудового потенціалу для інноваційного розвитку економіки, відповідно до сучасних вимог ринку праці та потреб роботодавців шляхом:
 - модернізації змісту та способів реалізації практичної складової освітнього процесу;
 - підвищення мотивації здобувачів вищої освіти до навчання;
 - посилення ролі роботодавців у системі підготовки фахівців на всіх етапах – від участі у формуванні змісту освітніх програм до оцінювання результатів навчання;
- підвищення конкурентоздатності випускників НУЦЗ України, скорочення періоду їх адаптації до професійної діяльності, сприяння зростанню рівня зайнятості молоді;
- зміцнення механізму, що забезпечує інтегрування освіти, науки і практичної діяльності в усіх галузях економіки, задля безперервного поступального руху завдяки тісній співпраці та прискореному обміну знаннями та інноваціями.

Дуальна форма передбачає часткове перенесення процесу формування програмних компетентностей і результатів навчання до умов професійної практичної діяльності. При цьому частина обсягу освітньої діяльності замість аудиторної та самостійної роботи, виконується у формі навчання на робочому місці (робочих місцях) з відповідним перерозподілом навчального навантаження здобувача вищої освіти в межах освітніх компонентів.

Навчання на робочому місці (робочих місцях) здійснюється шляхом виконання трудових функцій відповідно до трудового договору. Виконання освітньої програми за дуальною формою може передбачати навчання здобувача вищої освіти зі зміною робочих місць у роботодавця або його навчання на робочих місцях у кількох роботодавців [5].

Для реалізації дуальної форми навчання в НУЦЗ України за освітньо-професійною програмою «Охорона праці» спеціальності 263 «Цивільна безпека» другого (магістерського) рівня вищої освіти було укладено договір про співпрацю щодо організації здобуття вищої освіти за дуальною формою з ПрАТ «МХП» та ПрАТ «Миронівська птахофабрика».

МХП – найбільший виробник та експортер курятини в Україні. Компанія спеціалізується на виробництві курятини та вирощуванні зернових, а також веде іншу аграрну діяльність (виробництво м'ясо-ковбасних виробів і м'ясних виробів, готових до вживання). ПрАТ «Миронівська птахофабрика» входить до групи підприємств компанії МХП та працює за моделлю замкнутого циклу, забезпечуючи виробництво від добового молодняка до м'яса курчат-бройлерів [6].

Також укладено тристоронній договір про здобуття вищої освіти за дуальною формою навчання з ПрАТ «Миронівська птахофабрика» та здобувачкою вищої освіти. За цим договором НУЦЗ України надає здобувачці освітню послугу за дуальною формою, підприємство забезпечує реалізацію практичної складової освітнього процесу, а здобувачка досягає результатів навчання, передбачених освітньою програмою.

Крім цього, для реалізації освітньої програми за дуальною формою було розроблено і погоджено з підприємством окремий навчальний план, який охоплює весь період реалізації освітньої програми та відповідає вимогам щодо забезпечення тривалості практичного навчання, передбаченим для дуальної форми здобуття вищої освіти.

Навчальний план включає в себе послідовність вивчення освітніх компонентів у кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) та аудиторних годинах за навчальними курсами і семестрами в НУЦЗ України та на підприємстві.

Особливості організації навчання за дуальною формою відобразились у навчальному (робочому навчальному) плані для дуальної форми, відповідних силабусах, робочих програмах навчальних дисциплін та методичних вказівок. Серед них: зміна розподілу загального обсягу кредитів ЄКТС за формами організації освітнього процесу (співвідношення аудиторного та/або позааудитор-

ного навчального навантаження); уведення вибіркового освітніх компонентів (дисциплін та практик), за погодженням із підприємством вибір теми курсової та кваліфікаційної роботи, пов'язаних з особливостями діяльності роботодавця і виконанням трудових обов'язків на робочому місці, та додаткової практичної підготовки до частини навчального (робочого навчального) плану, яка була сформована за вибором здобувачки вищої освіти; посилення практичної спрямованості змісту, збільшення обсягу практичних і лабораторних занять, професійних освітніх компонентів, які проводяться дистанційно науково-педагогічними працівниками НУЦЗ України на робочому місці у роботодавця, частки завдань практичного характеру, що виконуються самостійно тощо.

Час практичного навчання на робочих місцях, що обліковується у кредитах ЄКТС і становить 23,5 відповідні кредити, 152 аудиторних години на підприємстві, 26,11 % від їх загального обсягу, реалізується за відповідним встановленим вимогам навчальним планом через такі освітні компоненти: «Стандартизація, метрологія та сертифікація у сфері професійної діяльності»; «Прикладні інформаційні технології, кібербезпека та комп'ютерна підтримка виробничих процесів»; «Аспекти охорони здоров'я працівників»; «Ергономіка у формуванні умов праці»; «Моніторинг охорони праці та теорія професійних ризиків»; «Атестація та паспортизація робочих місць»; «Передатестаційна практика»; «Виконання та захист кваліфікаційної роботи». При цьому зазначений відсоток може збільшитися після вибору вибіркового освітніх компонентів, серед яких: «Професійне стажування», «Інтелектуальна власність» та інші. Цей час включає освітні компоненти або їх складові, що реалізуються за такими формами організації освітнього процесу, як практична підготовка; самостійна робота; навчальні заняття, які дистанційно проводяться науково-педагогічними працівниками НУЦЗ України та виконуються здобувачкою вищої освіти на робочому місці у роботодавця.

Поділ загального часу навчання на періоди навчання, що відбуваються в НУЦЗ України та на робочому місці, передбачає поєднання моделей, коли кілька годин упродовж дня навчання відбувається он-лайн в НУЦЗ України, решта – на робочому місці у роботодавця (модель поділеного дня). Тобто лекції, деякі практичні та семінарські заняття, в основному загальних обов'язкових та вибіркового компонентів, проводяться науково-педагогічними працівниками он-лайн та не передбачають їх виконання на робочому місці. Практичні та лабораторні роботи професійних компонентів проводяться науково-педагогічними працівниками он-лайн на підприємстві з відпрацюванням на робочому місці реальних завдань, які погоджено з підприємством. Виконання самостійної роботи відбувається на робочому місці. Один місяць на підприємстві триває «Передатестаційна практика». Також протягом місяця на робочому місці відбувається виконання кваліфікаційної роботи за темою, що погоджується з підприємством. При цьому, надаючи на неї рецензію, підприємство бере участь в оцінюванні кваліфікаційної роботи.

У межах реалізації дуальної форми навчання в НУЦЗ України також розроблено, погоджено з роботодавцем та затверджено «Програму практичного навчання на робочому місці за дуальною формою здобуття вищої освіти», яка передбачає співвідношення компонентів освітньої програми та дуальної форми здобуття вищої освіти.

Вищезазначений порядок організації навчального процесу зміщує акценти у навчанні на організацію партнерської взаємодії в системі «здобувач дуальної форми – здобувач традиційної форми» та використання дослідницької технології навчання (професійна діяльність виступає засобом пізнання нового для формування інтегральної, загальних та фахових компетентностей).

Зарахування результатів самостійної навчально-пізнавальної діяльності на виробництві здійснюється за представленою програмою індивідуальної траєкторії навчання та візуалізованими підсумками її виконання.

На основі навчального (робочого навчального) плану для дуальної форми складається індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти. Контроль виконання індивідуального навчального плану та оцінювання результатів навчання здобувачки, яка отримує вищу освіту за дуальною формою, здійснюють НУЦЗ України з роботодавцем відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті цивільного захисту України» та вимог освітньої програми.

З метою ефективної комунікації при реалізації дуальної форми навчання в НУЦЗ України за освітньо-професійною програмою «Охорона праці» спеціальності 263 «Цивільна безпека» другого (магістерського) рівня вищої освіти обрано та призначено координатора і куратора від НУЦЗ України та координатора і куратора від підприємства, які мають певні функції, визначені Положенням і угодами.

Про результати дуальної форми здобуття вищої освіти шляхом оцінювання опанування здобувачкою освітніх компонентів роботодавець має зробити висновок, а також може надати зауваження та пропозиції для врахування необхідних питань проектною групою зазначеної освітньої програми.

Отже, дуальна освіта – буквально значить «подвійна», коли у процесі навчання майже половина практики та відповідно теоретичних знань.

На сайті Міністерства освіти і науки України зазначається, що такий підхід у навчанні суттєво відрізняється від практичних відпрацювань, оскільки в його основі не тільки закріплення теорії на практиці, а саме навчання в умовах виробництва. Відтак, дуальна форма навчання має низку позитивних аспектів, а саме: організацію співпраці політиків, бізнесу, соціальних партнерів; розробку законодавчого підґрунтя для визнання національних стандартів якості професійної освіти; навчання здобувачів під час трудової діяльності; залучення кваліфікованого персоналу з виробництва до педагогічної діяльності; здійснення інституційних досліджень та консультування; врахування конкретних запитів підприємств у змісті та якості освіти.

Запроваджувана в український навчальний процес дуальна освіта покликана не лише налагодити ефективну співпрацю навчальних закладів з ринком праці, а і створити для студентства реальні умови для вивчення теоретичного матеріалу на практиці.

До найголовніших переваг такого навчання віднесено набуття практичного досвіду – максимально концентрованих та корисних знань зі специфіки безпосереднього фаху здобувача, адже теоретичні знання, не підкріплені практикою, швидко забуваються [7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Міністерство освіти та науки України – офіційний сайт. Від 25 до 50% навчання на робочому місці, роботодавець оцінює учня та бере участь у відборі на навчання – уряд затвердив концепцію дуальної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vid-25-do-50-navchannya-na-robochomu-misci-robotodavec-ocinyuye-uchnya-ta-bere-uchast-u-vidbori-na-navchannya-uryad-zatverdiv-konceptsiyu-dualnoyi-osviti> (дата звернення: 02.11.2023).

2. Міністерство освіти та науки України – офіційний сайт. Методологічні підходи і організаційні особливості підготовки кваліфікованих робітників в умовах дуальної системи професійної освіти: досвід країн Євросоюзу та перші етапи реалізації в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/dualna/7-savchenko-170217.pdf> (дата звернення: 02.11.2023).

3. Міністерство освіти та науки України – офіційний сайт. Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти зареєстровано в Міністерстві юстиції України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/polozhennya-pro-dualnu-formu-zdobuttya-fahovoyi-pereadvishoyi-ta-vishoyi-osviti-zareyestrovano-v-minyusti> (дата звернення: 02.11.2023).

4. «Про вищу освіту»: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556 VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 02.11.2023).

5. Положення «Про дуальну форму здобуття вищої освіти у Національному університеті цивільного захисту України», затверджено наказом НУЦЗ України, від 11.09.2023 р. № 203. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/osvitnya_diyalnosti/slugbova_pidgotovka/normativno_ppravovi_akti_nakazi/pologen__dualna.pdf (дата звернення: 02.11.2023).

6. МХП – офіційний сайт. Про компанію. URL: <https://mhp.com.ua/uk/pro-kompaniiu> (дата звернення: 02.11.2023).

7. Ткаченко В. Що таке дуальна освіта: її переваги та поширення в Україні. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20230925-shho-take-dualna-osvita-yiyi-perevagy-ta-poshyrennya-v-ukrayini/> (дата звернення: 02.11.2023).